

'Het gaat om de dieren'

Roos Vonk, hoogleraar sociale psychologie in Nijmegen, zet zich al sinds de jaren tachtig actief in voor dieren. Ze schuwt daarbij het conflict niet. Soms is ze het middelpunt van heftige en emotionele discussies. *VEGAN Magazine* toog naar de campus van de Radboud Universiteit voor een interview.

Wanneer ben je met dierenactivisme begonnen?

'Ik ben altijd al activist geweest. Toen ik als kind erachter kwam dat we dieren aten, dacht ik: dat deugt niet. Van een leraar en mijn moeder kreeg ik te horen dat mensen meer waard zijn dan dieren, omdat mensen meer hersens hebben en beter kunnen nadenken. Ik schreef in mijn dagboek dat ik dat belachelijk vond. Toen was ik tien. Die verontwaardiging is altijd in mij blijven zitten, maar maatschappelijk gezien was ik nauwelijks betrokken. Zo heb ik tot mijn veertigste nooit de krant gelezen, behalve de ingezonden brieven. Ik was vegetariër, aan de bio-industrie wilde ik niet meedoen, maar verder wist ik niet wat er in de wereld gebeurde. In de jaren tachtig was ik

Kun je anderen wel overtuigen met redenen waar je zelf niet achter staat?

'Soms kun je anderen alleen overtuigen met argumenten die je zelf onzin vindt. Er zijn mensen die het geen lor kan schelen of dieren lijden, maar zodra bijvoorbeeld hun gezondheid in het geding komt, worden ze opeens wakker. Daar ben ik pragmatisch in; uiteindelijk gaat het erom dat je de dieren helpt. Ik zit daarin op dezelfde lijn als Tobias Leenaert [wiens boek in dit nummer van *VEGAN Magazine* besproken wordt, red.]. Als mensen veganist worden om een niet-morele reden, dan – en dit weten we ook uit psychologisch onderzoek – gaan ze vanzelf nog meer redenen bedenken waarom hun keuze de goede keuze is.

plaatje van een koe in het slachthuis schrijven mensen op Facebook bijvoorbeeld dat die koe huult. Dat vind ik onhandig, want koeien huilen niet zoals mensen. Daarmee maak je je kwetsbaar voor de kritiek dat dierenbeschermers menselijke gevoelens op dieren projecteren. Je moet als dierenbeschermers laten zien dat je de aard van het dier begrijpt. Het zijn juist de veehouders die dat niet doen als ze bijvoorbeeld zeggen dat de koeien liever binnen staan omdat het lekker warm is. Dát is projectie van menselijke behoeften. Er zijn ook dierenbeschermers die veel kennis hebben over dieren en hun natuurlijke behoeftes, bijvoorbeeld bij de Partij voor de Dieren, Caring Vets en Eyes on Animals.'

'Ik vind dat wetenschappers de plicht hebben zich uit te spreken en zich in het maatschappelijk debat te mengen'

wel even bestuurslid van Lekker Dier, de voorloper van Wakker Dier, maar dat heb ik niet heel lang gedaan.

Halverwege de jaren negentig raakte ik betrokken bij het Great Ape Project van Peter Singer. Toen was er al intern wat discussie of we grote mensapen rechten moesten toekennen, omdat ze een hoge mate van intelligentie hebben, vergelijkbaar met mensen. Of, aan de andere kant, moeten we dieren rechten geven omdat het dieren zijn en alle dieren, ongeacht hun intelligentieniveau, rechten zouden moeten hebben? Uiteraard vind ik ook dat alle dieren rechten zouden moeten hebben, maar uiteindelijk wil je andere mensen meekrijgen.'

Zo vergaren ze nog andere argumenten om vegan te blijven. Strengere veganisten vinden dat mensen 100% vegan moeten worden en om de juiste redenen, namelijk als principieel verzet tegen elke exploitatie van dieren. Maar voor mij gaat het om de dieren. Als je meer mensen kunt overtuigen met niet-zuivere argumenten, zoals gezondheid en klimaat, hebben de dieren er meer aan.'

Zou je daar ook informatie bij kunnen gebruiken die feitelijk onwaar is? Dat kan immers wel discussie en aandacht voor de goede zaak opleveren.

'Ik vind het wel belangrijk dat je zuiver blijft in je argumentatie. Bij een

Vind je dat veganisten vaak te hard zijn in hun boodschap?

'Een van de grote problemen is dat veganisten en vegetariërs bij het grote publiek altijd worden beschouwd als die mensen die maar wijzen met het vingertje. Morele superioriteit van een ander is ook gewoon heel irritant. Deze reputatie is niet goed voor de zaak. We moeten mensen aanmoedigen die een klein stapje in de goede richting zetten, ook al gaat dat voor veel veganisten niet ver genoeg. Bedenk dat je het zelf ook niet fijn zou vinden als iemand jou terechtwijst omdat je bijvoorbeeld kleding koopt die door kinderen is gemaakt of klant bent bij een bank die in wapens of mijnen investeert. Als je mensen mee wilt krijgen, moet je ze niet terechtwijzen, maar heb je een positieve strategie nodig. Uiteindelijk draait het om de vraag: waar help je de dieren het meest mee?'

Waar zou zo'n positieve strategie uit kunnen bestaan?

'Mensen willen trouw zijn aan de waarden waar ze in geloven, dus dat kan zo'n positieve insteek zijn. Er is nog nooit een dier minder gestorven omdat ik geen vlees eet. Je kunt de industrie niet om zeep helpen door te stoppen met het eten van vlees. Dus je doet het om een andere reden: omdat je er niet aan mee wilt doen, omdat het tegen je eigen waarden in gaat. Zo werkt het in elk geval voor mij. Als ik een dier zie, zie ik een individu met een karaktertje, met wie je je kunt verbinden. Maar er zijn hele volksstammen die niet zo'n gevoel hebben bij dieren, die een schuur met varkens zien als een verzameling bloemkolen. Mensen verschillen daarin fundamenteel van elkaar. Behalve dat empathie voor dieren bij sommige mensen gewoon ontbreekt, zit het ook in onze samenleving: we vertroetelen honden, maar niet varkens. En er zijn mensen die meteen in actie komen bij zielige dieren op de kinderboerderij, maar niet bij de bio-industrie. Dat noem ik dierenbescherming *Telegraaf*/PVV-stijl. Dat hangt samen met onze cultuur, het lijkt minder erg als iedereen eraan meedoet. Dat zal pas geleidelijk veranderen als de cultuur verandert, en zo'n verandering begint vaak bij hoger opgeleiden. De invloed van de veehouderij op het klimaat is nu een belangrijke factor die dierenbeschermers de wind in de rug geeft. Of mensen meevoelen met dieren, dat gevoel is heel moeilijk te beïnvloeden.

Iedereen die het leuk vindt om zich superieur te voelen, springt op de kar van verontwaardiging'

den. Iemand die geen empathie voor dieren voelt, zal dat nooit begrijpen. Uiteindelijk moet je dus andere waarden vinden die je kunt aanspreken, bijvoorbeeld de waarden die met het klimaat te maken hebben. Want dat raakt mensen zelf, en hun kinderen. Ook moet je oppassen dat je mensen niet aanvalt, want dat roept weerstand op. Ik denk dat het beter werkt om de nadruk te leggen op de informatie die we vroeger niet had-

den, maar nu wel. Niet van: 'Jij bent fout omdat je vlees eet', maar: 'Het is begrijpelijk dat we dit altijd hebben gedaan'. Iedereen deed het, en allerlei dingen wisten we nog niet. We hebben er niet bij stilgestaan dat dieren ook gevoel hebben. Nu weten we dat wel en moeten we onszelf de vragen stellen of we dat nog willen. Het is beter om het als vraag te stellen dan dat jij voor een ander uitmaakt wat het antwoord is.'

Vind je dat wetenschappers verplicht zijn het publiek op te zoeken en te waarschuwen als ze misstanden constateren?

'Ik vind dat wetenschappers de plicht hebben zich uit te spreken en zich in het maatschappelijk debat te mengen, zeker zoals nu bij de klimaatverandering, wanneer mensen als Thierry Baudet twijfel zaaien. Veel mensen denken dat ze 'neutraal' zijn als ze zwijgen, maar dat klopt niet. Zwijgen en niets doen helpt om misstanden in stand te houden. Dit heeft te maken met wat in mijn vakgebied 'het omstandereffect' heet. Het omstandereffect houdt in dat mensen niet ingrijpen in een noodsituatie, omdat

ze denken dat als niemand anders er iets aan doet, het blijkbaar wel meevalt. Dat we nog steeds vliegen, vlees eten en nieuwe spullen kopen, komt daardoor. Maar ik durf wel een weddenschap aan dat wanneer die vee-industrie verdwenen is, men tegen elkaar zegt: 'Snap jij dat iedereen dat toen best vond?' Mensen die nu zwijgen, zullen dan beweren dat ze altijd al vonden dat die industrie niet deugde. Dan heeft opeens iedereen 'in het verzet gezeten'. Daar kan ik me gigantisch kwaad over maken. Mensen zijn kuddedieren, ze bewegen met de stroom mee. Ze doen niks, omdat anderen het ook niet doen. Maar als de norm verschuift en vlees eten fout wordt, dan zeggen ze dat ze het altijd al dubieus vonden.'

Op 21 augustus 2017 publiceerde NRC een opiniestuk van Vonk waarin ze schreef dat dieren in de veehouderij worden 'behandeld als machines zonder gevoel en zonder individualiteit, zoals ook ooit slaven en Joden. In die zin leven we te midden van een grootschalige industriële Holocaust.' Met name het woord Holocaust kwam Vonk op hevige kritiek te staan.

'Als alle vegans de tijd die ze besteden op Facebook zouden gebruiken om de media op te zoeken, zouden we veel meer effect hebben'

Had je zien aankomen dat je zo veel over je heen zou krijgen?

'Nee, ik had niet verwacht dat de pleuris zou uitbarsten. Een week daarvoor had Youp van 't Hek varkenshouders 'dierenhulders' genoemd. Dus ik dacht: dan kan dit ook wel. Als ik die reuring had zien aankomen, had ik het woord Holocaust niet gebruikt. Niet omdat die parallel niet opgaat, want ik vind van wel, maar iedereen had het over het woord Holocaust, en dat leidde alleen maar de aandacht af van mijn betoeg. Ik had het verhaal juist zorgvuldig opgebouwd. Ik maak een schets, ik

bouw het op, en op het juiste moment laat ik dat woord vallen, samen met slavernij en kinderarbeid. Maar die context viel weg doordat NRC het woord Holocaust meteen in de kop zette.

De vergelijking met de Holocaust is al zo vaak gemaakt. Maar als de hoon eenmaal losbarst, dan gaat die kar rijden. Iedereen die het leuk vindt om zichzelf superieur te voelen, springt op de kar van verontwaardiging. En dan gaat de kritiek alleen over en om jou. Niemand bekritiseerde bijvoorbeeld Ton Lemaire [antropoloog en cultuurfilosoof, red.] die hier op de Radboud Universiteit publiekelijk uitsprak dat hij met mij eens was. Daar zie je weer het kuddedier: mensen spreken er schande van omdat anderen dat ook doen. Ze weten helemaal niet waarom ze wel in de pen klimmen over mijn uitspraak, maar niet over vergelijkbare uitspraken van Lemaire, Van 't Hek of Coetzee.

Ook ons college van bestuur liet zich meeslepen door die collectieve hysterie, en dat vind ik kwalijk. Ze reageerden nadat ze waren opgejut door Frits Barend. Maar een universiteit moet toch juist blijik geven van

onafhankelijk denken en boven de partijen staan? Ik vond dat heel erg, maar het uiteindelijke effect vind ik toch niet slecht. Ik heb na de kritiek van onder anderen Rosanne Hertzberger, Elma Drayer en de KNMvD [beroepsorganisatie van dierenartsen, red.] stukken gepubliceerd waarin ik mijn standpunt heb kunnen verhelderen. En toen schrijvers als Tommy Wieringa en Peter Buwalda het voor mij opnamen, was dat niet alleen voor mij persoonlijk prettig, maar ook goed voor de zaak, denk ik. Wieringa en Buwalda zijn wél onafhankelijke denkers, die zich durfden uitspreken

terwijl de hele goegemeente boe zat te roepen. Maar zonder de Holocaustvergelijking had NRC mijn stuk misschien niet geplaatst. Dat is constant balanceren: als je een meer genuanceerd stuk schrijft, is de kans veel kleiner dat ze het plaatsen.'

Op Facebook ben je soms kritisch op vegans en andere dierenbeschermers, omdat ze zich te weinig publiekelijk uitspreken. Vind je dat vegans meer moeten doen?

'Als vegans en andere dierenbeschermers zich meer laten horen, krijgen redacties signalen dat veel mensen zich over dit onderwerp druk maken. Als ik de enige ben die dat doet, kom ik er alleen tussen als ik de grens opzoek. Ik ben niet bang voor conflicten, maar het kan uiteindelijk ten koste gaan van mijn geloofwaardigheid. Bovendien zullen veel lezers iets hebben van: 'Daar heb je haar weer.'

Een wereld zonder bio-industrie lijkt nu voor veel mensen een absurd ideaal, maar de mens ontwikkelt zich, en ideeën veranderen, en met z'n allen schuiven we de kant op naar dier-vriendelijker eten. Uiteindelijk zullen we die dierlijke producten helemaal niet meer nodig hebben. Dan kijken we met afgrijzen terug op wat we nu doen. Dat gebeurt eerder als meer mensen hun stem verheffen en het omstandereffect doorbreken. Ik vind dat dierenvrienden te vaak alleen op Facebook van zich laten horen binnen hun eigen bubbel. Ik heb op Facebook mensen opgeroepen zelf eens een stuk voor de krant te schrijven. Of bel in bij de radio. Als alle vegans de tijd die ze zouden besteden op Facebook gebruiken om de media op te zoeken, hebben we veel meer effect.

Op Facebook en Twitter doorbreek je je eigen bubbel niet, zo werken die algoritmes nu eenmaal. En als individu heb je niet zo veel invloed, maar alle individuen samen hebben dat wel.'